

Pelagia Zgliczyńska^[edytuj]

[Przejdź do nawigacji](#)[Przejdź do wyszukiwania](#)

Pelagia Zgliczyńska	
Data i miejsce urodzenia	9 września 1843 Dubienka
Data i miejsce śmierci	11 lutego 1909 Kraków
Zawód, zajęcie	nauczycielka, łączniczka w czasie powstania styczniowego, zesłana na Syberię, uczestniczka Komuny Paryskiej

Pelagia Dąbrowska ze Zgliczyńskich (ur. 9 września 1843 w Dubience^[1], zm. 11 lutego 1909 w Krakowie^[2]) – polska nauczycielka, łączniczka w czasie powstania styczniowego, zesłana na Syberię, uczestniczka Komuny Paryskiej, żona Jarosława Dąbrowskiego, pamiętnikarka^{[3][4][5]}.

Życiorys^[edytuj] | ^[edytuj kod]

Rodzina^[edytuj] | ^[edytuj kod]

Przyszła na świat jako córka Michała i Pelagii z Piotrowskich małżonków Zgliczyńskich^{[1][3]} herbu Pobóg^[6]. Matka zmarła przy porodzie^[7]. Pelagia została ochrzczona 14 lipca 1844 w kościelie św. Jana w Lublinie. Ojciec był wówczas dziedzicem wsi Policzyna^[1].

Okres przedpowstańczy i powstanie styczniowe^[edytuj] | ^[edytuj kod]

Wychowywała się na wsi, we Skomorochach^{[7][8]}. Wyjechała do Warszawy i zamieszkała u sióstr matki: Ignacji, Walerii i Stefanii Piotrowskich^[8] przy Placu Saskim^[9]. W 1861 brała udział w manifestacjach patriotycznych po masakrach w Warszawie, współorganizowała manifestację jedności w rocznicę unii w Horodle^[7]. Zainspirowała uczennice pensji Teresy Brzezińskiej, w której się uczyła, do zdawania egzaminów w żałobnych sukniach zamiast w szkolnych mundurkach, by wyrazić poparcie dla ofiar masakry w Warszawie^[10]. Nie miało to wpływu na wynik egzaminu nauczycielskiego – Zgliczyńska zdała go^[11].

Ciotki prowadziły salon towarzyski, w którym spotykali się przyszli powstańcy. Na jednym z przyjęć Pelagia poznała Jarosława Dąbrowskiego^[9]. Została jego łączniczką. By mógł bywać w domu, gdzie spotykali się planujący insurekcję, podawał za jej krewnego^[10] (którym w rzeczywistości był^[9]). Później Jarosław i Pelagia udawali narzeczeństwo, ale szybko połączyło ich uczucie^[10]. W 1862 zaręczyli się^[6]. Dąbrowski był dla Zgliczyńskiej mentorem, od niego uczyła się pracy w konspiracji^[11].

Gdy 14 sierpnia 1862 Dąbrowski został aresztowany, Pelagia odwiedzała go w więzieniu^[10]. Było to możliwe dzięki zgodzie przychylnego Dąbrowskiemu generała księcia Dawida O. Bebutowa. Później Pelagia wystarała się o protekcję żony pułk. Gustawa Bergmanna, którego matką była krewną Jarosława Dąbrowskiego. Dzięki znajomości z policmajstem знаła szczegóły sprawy narzeczonego. Korzystając z gadulstwa Bergmanna, ostrzegała zagrożonych rewizją lub aresztowaniem konspiratorów^[7]. Wraz z ciotkami Pelagia przemycała rozkazy Dąbrowskiego^[6] (karteczki wymieniane w więzieniu podczas widzeń^[7]), była jego łączniczką z Komitetem Centralnym Narodowym oraz Komitetem Wojskowym Oficerów Polaków i Rosjan^[12], a później z powstańczym Rządem Narodowym^[7]. Dostarczała uwięzionym rewolwery i narzędzia przydatne do ucieczki^[6]. Później Dąbrowscy opracowali system kodów: Jarosław nakłubał litery w książkach, które przynosiła mu Pelagia, a liczba sztuk bielizny, które oddawał jej do prania, wskazywała numer strony w książce, na której ukryta była wiadomość^[13]. Zgliczyńska należała do konspiracyjnej organizacji kobiet, tzw. piątek, które opiekowały się więźniami politycznymi i ich

rodzinami, osoby wywożone na Syberię zaopatrywały w pieniądze i odzież, wyjednywały widzenia dla rodzin uwięzionych itp.^[14]. Za pośrednictwem narzeczonego Pelagia skontaktowała się z organizacją oficerów rosyjskich stacjonujących w [Królestwie Polskim](#). Współorganizowała ucieczkę [Andrija Potebni](#) po jego zamachu na [namiestnika Królestwa Polskiego Aleksandra Lüdersa](#) w odpowiedzi za znęcanie się nad zatrzymanymi konspiratorami^{[15][16]}, ukrywała zamachowca w swoim mieszkaniu^[17].

Dąbrowskiemu nie udało się doprowadzić do ucieczki uwięzionych w [Cytadeli](#). Został zdradzony i cudem uniknął śmierci. Dwa dni przed rozstrzelaniem Pelagii pozwolono na ślub ze skazańcem^[6]. Małżeństwo zawarli 5 kwietnia 1864 w sali sądu wojennego w [X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej](#)^[8], ale zapisu dokonano w [kościółce św. Krzyża](#) w Warszawie^{[3][18]}. Ślub wpłynął na zmianę wyroku śmierci na [katorgę](#)^[6].

Wygnanie i emigracja^[edytuj | edytuj kod]

Niebawem Pelagia została aresztowana z powodu zeznań gospodyni, u której wynajmowała mieszkanie. Gospodyni, sama wcześniej aresztowana, doniosła śledczym, że Dąbrowska w sofie trzyma pisma, druki rewolucyjne i broń. Przed rewizją Dąbrowska zamknęła się w pokoju i spaliła papiery, a rewolwery wywiozła i przekazała powstańcom^[11]. Po dwóch tygodniach została zaaresztowana^[11] i na 6 tygodni uwięziona w [Pawiaku](#)^[8]. Od drugiej połowy maja 1864 w X Pawilonie Cytadeli. W więzieniu dwa razy widziała się z mężem, który zdradził jej plan swojej ucieczki z Syberii^[7]. Zgliczyńska miała trafić do [guberni archangielskiej](#), ale kierunek zmieniono na [Ardatow](#) w [guberni niżnonowogrodzkiej](#), gdzie od kilku miesięcy przebywały jej ciotki^{[7][8]}. Na zesłanie trafiła w czerwcu 1864^[19]. Spędzała tam czas *przy robocie, czytaniu lub wzajemnych odwiedzinach*. Dąbrowski rozpoczął podróż na zesłanie 19 listopada 1864. W grudniu uciekł z katorgi. Przebywając w [Petersburgu](#), korespondował z żoną przez [Paryż](#), a następnie w maju 1865 pomógł jej wydostać się z Ardatowa^{[7][19]}. Pelagia przebrała się za kolonistkę niemiecką, co tłumaczyło jej słabą znajomość [języka rosyjskiego](#)^[7], i uciekła w towarzystwie Włodzimierza Ozierowa – rosyjskiego rewolucjonisty, który przyjaźnił się z Polakami, w tym z Dąbrowskim^[11]. Małżonkowie przez Petersburg, [Kronszta](#)d i [Kopenhage](#) dotarli do [Sztokholmu](#)^[7]. W czasie podróży Pelagia używała nazwiska Paulina Durand^[8]. Dąbrowski podtrzymywał plotki na temat ucieczki żony z zesłania, publikując listy w prasie, chroniąc przyjaciół Rosjan i myląc śledczych. W sierpniu 1865, przez [Kilonię](#), [Hamburg](#), [Berlin](#), [Drezno](#) i [Genewę](#), małżonkowie dotarli do Paryża. Zamieszkali w wynajętym mieszkaniu przy rue Fosses St.-Jacques 20^[7].

Pelagia przebywała w Paryżu do 1871^[2]. Brała czynny udział w Komunie Paryskiej^[20]. Na początku maja Dąbrowski odesłał ją pociągiem [Czerwonego Krzyża](#) do [Londynu](#)^[7]. Zabrała dwóch synów (Piotra Sławomira [1866–1920] i Wacława), z trzecim, Jarosławem, była w ciąży. Starszy syn Bolesław przypuszczalnie zmarł jako dziecko^[6]. Wzięła ze sobą 300 tysięcy franków, które Komuna Paryska ofiarowała Dąbrowskiemu jako zabezpieczenia bytu żony i synów. Tydzień później Dąbrowski zginął. Wdową zaopiekował się szwagier, Teofil Dąbrowski. Nie przyjęła propozycji zbiórki pieniężnej, którą zaproponowała [Międzynarodówka](#). Publicznie broniła dobrego imienia męża, gdy był krytykowany za udział i decyzje podjęte w czasie Komuny Paryskiej^[7].

Spisała pamiętnik z czasów powstania styczniowego, zesłania i emigracji, którego narracja urywa się na roku 1865^{[7][21]}.

Powrót do kraju^[edytuj | edytuj kod]

W połowie października 1872 Pelagia wyjechała z Londynu w towarzystwie kuzyna Karola Świdzińskiego. W Dreźnie zatrzymała się u wuja męża, [Piotra Falkenhagen-Zaleskiego](#). Pomógł jej finansowo, przekazał środki na utrzymanie synów. Prawdopodobnie wówczas Piotr i Maria Falkenhagen-Zalescy zajęli się wychowaniem dwóch najstarszych synów Dąbrowskich. Około początku 1873 pojechała do [Jasła](#), gdzie była nauczycielką [języka francuskiego](#)^[20] i, według Jerzego Zdrady, *osobą powszechnie znaną i szanowaną*^[7]. Powodem wyjazdu były problemy w komunikacji z Falkenhagen-Zaleskimi, szczególnie z Piotrem, który nie chciał, by synowie Dąbrowskich pielęgnowali pamięć o ojcu rewolucjonście. Maria Falkenhagen-Zaleska, przywiązawszy się do młodych Dąbrowskich, broniła matce dostępu do synów^[7]. W 1880 Dąbrowska przeprowadziła się do Krakowa^[20]. Od października tego roku mieszkała z

Falkenhagen-Zaleskimi, którzy na stałe przybyli do miasta. Skontaktowali Dąbrowską z miejscowymi [konserwatystami](#)^[7].

W Krakowie pracowała jako nauczycielka języka francuskiego w szkole [felicianek](#) przy [kościelcu św. Andrzeja](#), potem w kilku prywatnych szkołach i pensjach^[7], m.in. na pensji u Serwatowskiej^[20] i [Karoliny Krynickiej](#)^[6]. Była gospodynią ([ochmistrzynią](#)) gimnazjum żeńskiego otwartego przy ul. Wolskiej. W 1896 założył je [Bronisław Trzaskowski](#) jako pierwszą żeńską szkołę średnią w [Galicji](#)^[7], a trzecią – po Pradze (1891) i Wiedniu (1893) – w [Austro-Węgrzech](#). Szkoła powstała z inicjatywy [Kazimierzy Bujwidowej](#)^[22]. Dąbrowska uczyła tu francuskiego^[23]. Bywa, że wskazuje się tylko na jej funkcję ochmistrzyni^[22].

W 1902 z powodu różnicy poglądów na wychowanie religijne dziewcząt^[20] (była konserwatystką, podobnie jak Trzaskowski; stali w opozycji do [Odonu Bujwida](#), który przewodniczył grupie liberałów^[22]) Dąbrowska zrezygnowała z pracy. Przeniósła się do żeńskiego gimnazjum im. [Królowej Jadwigi](#) w [Pałacu Spiskim](#) przy [Rynku Głównym](#) nr 34, w którym uczyła i była ochmistrzynią. Mieszkała na piętrze budynku, na parterze znajdowała się szkoła^{[6][7]}. Pod koniec życia była dyrektorką tej placówki^[7].

Przyjaźniła się z [Heleną Modrzejewską](#)^[7]. Należała do wielu stowarzyszeń działających w Krakowie^[20].

Została pochowana na [Cmentarzu Rakowickim](#) (pierwotnie w kwaterze D, od 1911 w pasie 40)^{[2][5]}.

Upamiętnienie^[edytuj | edytuj kod]

W [Teatrze Polskiego Radia](#) 27 października 1974 miała miejsce premiera przedstawienia *W burzy* [Władysława Terleckiego](#). Rolę Pelagii Zgliczyńskiej zagrała [Maria Ciesielska](#)^[24].

Z okazji 60-lecia [XXXVII Liceum Ogólnokształcącego im. Jarosława Dąbrowskiego](#) w Warszawie, [18 listopada 2011](#), szkolny Teatr Nie-Na-Żarty odegrał spektakl o życiu patrona. W rolę Zgliczyńskiej wcieliła się uczennica Agnieszka Kurzewska^[25].